ETNOPEDAGOGIKADA MILLIY URF ODATLAR AN'ANALAR UDUMLAR MAROSIMLARNING TARBIYA VOSITASIDAGI O'RNI

Ortiqova Dilbar 2-kurs
4-24-guruh talabasi Mt yo'nalishi

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada etnopedagogikada milliy urf-odatlar, an'analar, udumlar va marosimlarning tarbiyaviy ahamiyati keng yoritiladi. Xalqning ko'p asrlik tajribasi asosida shakllangan mazkur qadriyatlarning yosh avlodni ma'naviy-axloqiy jihatdan barkamol etib tarbiyalashdagi o'rni ilmiy adabiyotlar asosida tahlil qilinadi. Shuningdek, milliy qadriyatlarning shaxs kamoloti, ijtimoiylashuv jarayoni hamda zamonaviy ta'lim tizimidagi ahamiyati ochib beriladi.*

Kalit so'zlar: *etnopedagogika, milliy urf-odatlar, an'analar, udumlar, marosimlar, tarbiya, ma'naviyat, qadriyatlar, ijtimoiylashuv, milliy ong, yosh avlod.*

KIRISH: Etnopedagogika xalq pedagogikasining ajralmas qismi bo'lib, u xalqning tarixiy tajribasi, turmush tarzi, an'analari va qadriyatlari asosida shakllangan tarbiya tizimini o'rganadi. Har bir millat o'zining ko'p asrlik tarixiy taraqqiyoti davomida o'ziga xos tarbiyaviy usullarni yaratgan. Bu usullar milliy urf-odatlar, an'analar, udumlar va marosimlar orqali avloddan-avlodga o'tib keladi. Bugungi globallashuv jarayonida yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash masalasi alohida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki zamonaviy axborot makonida turli madaniyatlar aralashuvi kuchayib borayotgan bir paytda milliy o'zlikni saqlab qolish muhim vazifa hisoblanadi.

Shu nuqtai nazardan, etnopedagogik merosni chuqur o‘rganish va uni ta’lim-tarbiya jarayoniga samarali joriy etish zarur. Milliy urf-odatlar va an’analar yosh avlodni tarbiyalashda nafaqat tarixiy meros, balki amaliy vosita sifatida ham xizmat qiladi. Ular orqali bolalarda ma’naviy qadriyatlar, axloqiy me’yorlar, ijtimoiy munosabatlar shakllanadi. Shu bois etnopedagogika zamonaviy pedagogika fanining muhim yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etiladi.

ASOSIY QISM: Milliy urf-odatlar, an’analar, udumlar va marosimlar xalqning ijtimoiy-madaniy hayotini aks ettiruvchi muhim omillardir. Ular orqali jamiyatning ma’naviy qadriyatlari, axloqiy me’yorlari va ijtimoiy tajribasi yosh avlodga yetkaziladi. Urf-odatlar insonning kundalik hayotida namoyon bo‘ladigan xulq-atvor qoidalari bo‘lib, ular shaxsning ijtimoiylashuv jarayonida muhim rol o‘ynaydi. Masalan, kattalarga hurmat, kichiklarga mehr, ota-onaga sadoqat, qo‘ni-qo‘shnilarga e’tibor kabi fazilatlar aynan urf-odatlar orqali shakllanadi. Bu qadriyatlar yoshlarning axloqiy kamolotini ta’minlaydi va jamiyatda sog‘lom muhitni yaratadi. Ayniqsa, o‘zbek xalqiga xos mehmondo‘stlik, bag‘rikenglik, insonparvarlik kabi fazilatlar milliy tarbiyaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. An’analar esa tarixiy jarayonda shakllanib, avloddan-avlodga o‘tib kelayotgan qadriyatlar tizimidir. Ular jamiyatning barqarorligini ta’minlaydi va ijtimoiy birdamlikni mustahkamlaydi. An’analar orqali yoshlar o‘z millatining tarixini, madaniyatini va ma’naviy merosini o‘rganadi. Shu bilan birga, ular shaxsda milliy g‘urur va iftixor tuyg‘ularini shakllantiradi. Udumlar kundalik turmushda amal qilinadigan odatlar majmui bo‘lib, ular insonning madaniy darajasini belgilaydi. Masalan, salomlashish madaniyati, mehmon kutish odobi, kiyinish madaniyati kabi udumlar shaxsning tarbiyalanganlik darajasini ko‘rsatadi. Bu udumlar bolalikdan boshlab o‘rgatiladi va butun hayot davomida

inson xulq-atvoriga ta’sir ko‘rsatadi. Marosimlar esa muayyan ijtimoiy voqea yoki hodisaga bag‘ishlangan tantanali tadbirlar bo‘lib, ular katta tarbiyaviy ahamiyatga ega. O‘zbek xalqida keng tarqalgan beshik to‘yi, sunnat to‘yi, nikoh to‘yi, Navro‘z bayrami kabi marosimlar yosh avlodni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalashda muhim o‘rin tutadi. Ushbu marosimlar orqali yoshlar jamiyatning an’analari, urf-odatlari va ijtimoiy me’yorlarini o‘zlashtiradi. Etnopedagogik nuqtai nazardan qaraganda, milliy qadriyatlar shaxsning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi. Ular nafaqat axloqiy, balki estetik, mehnat, jismoniy va aqliy tarbiya jarayonlarida ham muhim rol o‘ynaydi. Masalan, milliy o‘yinlar bolalarning jismoniy rivojlanishiga yordam beradi, xalq og‘zaki ijodi esa ularning aqliy va ma’naviy kamolotiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Xalq og‘zaki ijodi etnopedagogikaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ertaklar, dostonlar, maqollar va matallar orqali yosh avlodga hayotiy saboqlar beriladi. Ular orqali yaxshilik va yomonlik, halollik va insofsizlik, mehnatsevarlik va dangasalik kabi tushunchalar o‘rgatiladi. Bu esa bolalarning axloqiy ongini shakllantirishga yordam beradi. Ilmiy adabiyotlarda ta’kidlanishicha, milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya yoshlarning ma’naviy immunitetini mustahkamlaydi. Bu esa ularni turli zararli g‘oyalar va salbiy ta’sirlardan himoya qiladi. Ayniqsa, bugungi kunda yoshlar orasida uchrayotgan turli muammolarni bartaraf etishda milliy qadriyatlarning o‘rni beqiyosdir. Zamonaviy ta’lim tizimida milliy urf-odatlar va an’analardan foydalanish o‘quvchilarning ta’limga bo‘lgan qiziqishini oshiradi. Chunki ular o‘ziga yaqin va tanish bo‘lgan qadriyatlar asosida bilim oladi. Bu esa ta’lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, milliy qadriyatlarga asoslangan ta’lim yoshlarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. Etnopedagogik yondashuv asosida tashkil etilgan tarbiya jarayoni shaxsni har tomonlama rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu yondashuvda milliy qadriyatlar

asosiy o‘rin tutadi. Ular orqali yoshlar o‘zligini anglaydi, jamiyatdagi o‘rnini tushunadi va kelajakka ishonch bilan qaraydi. Bugungi kunda milliy qadriyatlarni asrab-avaylash va rivojlantirish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki milliy qadriyatlar jamiyatning ma’naviy asosini tashkil etadi. Ularni yo‘qotish esa milliy o‘zlikni yo‘qotish bilan tengdir. Shu sababli, etnopedagogika sohasida ilmiy tadqiqotlarni rivojlantirish, milliy qadriyatlarni o‘rganish va targ‘ib qilish muhim vazifa hisoblanadi. Shuningdek, oila tarbiyasi ham etnopedagogikaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Oila – bu shaxsning birinchi tarbiya maskani bo‘lib, unda milliy qadriyatlar asosida tarbiya beriladi. Ota-onalar bolalarga urf-odatlar va an’analarni o‘rgatish orqali ularning ma’naviy kamolotini ta’minlaydi. Ta’lim muassasalarida ham milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya jarayonini tashkil etish zarur. Bu esa o‘quvchilarning nafaqat bilim darajasini oshirish, balki ularning ma’naviy-axloqiy rivojini ham ta’minlaydi. Shu bilan birga, milliy qadriyatlar asosida tashkil etilgan tarbiya jarayoni yoshlarni jamiyatning faol a’zosi etib tarbiyalaydi. Globallashuv sharoitida milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Chunki turli madaniyatlarning aralashuvi natijasida milliy o‘zlikka xavf tug‘ilishi mumkin. Shu bois, yosh avlodni milliy ruhda tarbiyalash, ularga milliy qadriyatlarni singdirish muhim vazifa hisoblanadi.

XULOSA: Xulosa qilib aytganda, etnopedagogikada milliy urf-odatlar, an’analar, udumlar va marosimlar muhim tarbiya vositasi hisoblanadi. Ular yosh avlodni ma’naviy-axloqiy jihatdan barkamol etib tarbiyalashda, milliy o‘zlikni anglashda va jamiyatda o‘z o‘rnini topishda muhim rol o‘ynaydi. Milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya tizimi jamiyatning ma’naviy barqarorligini ta’minlaydi. Shu bilan birga, yoshlarning ma’naviy immunitetini mustahkamlab, ularni turli salbiy ta’sirlardan himoya qiladi. Kelajak avlodni

barkamol etib tarbiyalashda etnopedagogikaning o‘rni beqiyosdir. Shu sababli, milliy qadriyatlarni chuqur o‘rganish, ularni ta’lim tizimiga keng joriy etish va ilmiy asosda rivojlantirish dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
2. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
3. Yo‘ldoshev J., Usmonov S. Pedagogika asoslari. Toshkent: O‘qituvchi, 2004.
4. Musurmonova O. Oila pedagogikasi. Toshkent: Fan, 2007.
5. Quronov M. Etnopedagogika asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.